

Povědomí o situaci: Eso v Domečku z karet

„Povědomí o situaci (PS) je schopnost vnímat data z prostředí kolem nás, porozumět těmto datům a vytvářet informace, a pak se podívat, jak nám tyto informace spolu s předchozími zkušenostmi pomohou přesněji předpovídat budoucnost. Pokud se zamyslíme nad těmito třemi kroky, vnímat, zpracovávat a projektovat, chápeme, co znamená povědomí o situaci a jak je zlepšit.

- Vnímání - je založeno na využívání našich smyslových orgánů, zejména očí, protože mají obrovský vliv na to, co považujeme za skutečný svět. Existuje mnoho vizuálních iluzí, které to potvrzují. Abychom zlepšili naše povědomí o situaci, potřebujeme vědět, kde a jak data zjišťovat, např. zvýšit frekvenci, kdy si vyhodnocujeme kritické informace, jako jsou hloubka, čas u dna nebo řízení dekomprese, uvědomování si polohy těla ve vodě, rozhodování o výstupu atd. V tomto mohou pomoci efektivní potápěčské porady/briefingy.
- Zpracování - je založeno na tom, že dáváme smysl tomu, co jsme vnímali. Toto vnímání vychází z předchozích zkušeností. Pokud jsme něco předtím neviděli nebo jsme se nedozvěděli výsledek, neměli bychom být překvapeni, když nerozumíme tomu, co právě vnímáme. Abychom si mohli vytvářet správné povědomí o situaci, potřebujeme získat zkušenosti z různých prostředí.
- Projektování - vychází z našich předchozích zkušeností, ale nejde o to, co to znamená nyní, nýbrž spíše o to, co se stane v budoucnu. Opět jsou zde velmi důležité zkušenosti. Tyto zkušenosti však nemusí být přímé, můžeme se poučit i z příběhů a zážitku ostatních.

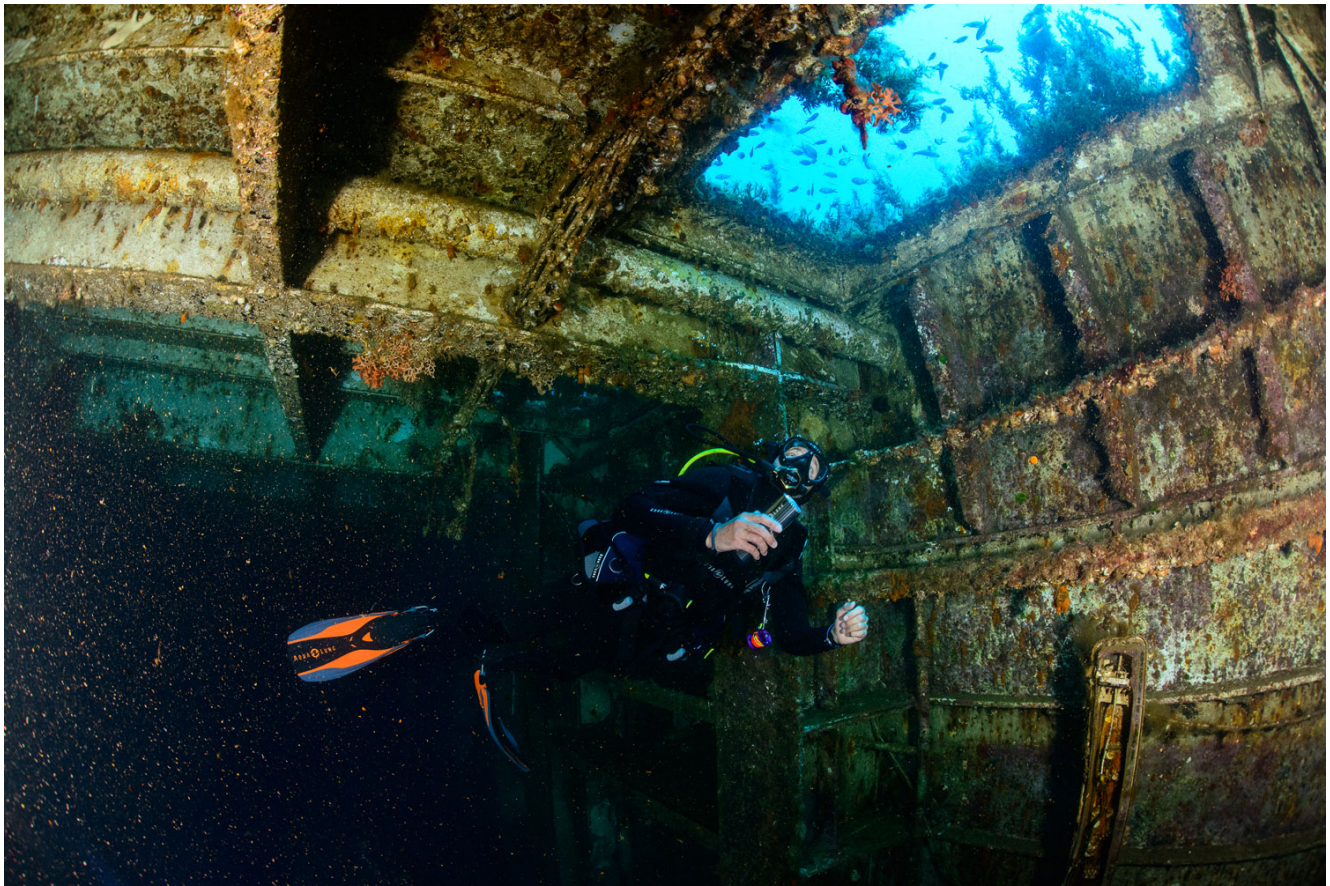
Kvůli nedostatečnému povědomí o situaci a tzv. „dobrymi rozhodnutími“ se dělá více chyb než na základě dobrého povědomí o situaci a „špatnými rozhodnutími“, proto je potřeba průběžně dosahovat dostatečně dobrého uvědomování si aktuální situace. Nemůžete tomu věnovat VÍCE pozornosti, ale můžete se ujistit, že to nasměrujete správným směrem.“

Gareth Lock, majitel a výkonný ředitel organizace The Human Diver nabízející online a osobní vzdělávání na téma lidské faktory při potápění

Hrajete šachy? Pak tedy pozorujete a vyhodnocujete aktuální tahy, předvídáte další tahy, teprve potom můžete ovládnout celou hru. Je to poměrně dobrá analogie k tomu, o čem je uvědomování si aktuální situace při potápění: vlastně se jedná o výsledek taktického krátkodobého kognitivního procesu. Z potápěčské perspektivy jde o proces vnímání prvků a událostí v prostředí pod vodou, chápání a posuzování jejich významu v prostorové i časové dimenzi a případně projektování jejich budoucího potenciálního stavu, ať už jde o výhodu, riziko a vedlejší nebo hlavní dopady. Jako nutný předpoklad pro úspěšné rozhodování lze přirovnat nedostatek správného povědomí o situaci k lidské chybě, která byla opakovaně zjištěna jako jeden z hlavních faktorů při potápěčských nehodách.

Většina času stráveného pod vodou se dělí mezi výcvik a samotné potápění. Trénink se zaměřuje na rozvoj nových dovedností za účelem posílení a postupného procházení každou úrovní pyramidy [Domečku z karet](#). Není žádným překvapením, že povědomí o situaci stojí na jejím vrcholu, protože potápěč může obrátit svou pozornost k okolí pouze za předpokladu, že se může spolehnout na všechny ostatní základy (dýchání, vztlak, udržování správně polohy, pohon a uvědomování si týmu). Jakmile jsou tyto nejdůležitější základy zajištěny díky počátečnímu potápěčskému výcviku, nabytí dalších dovedností se poté již více zaměřuje na bezpečnost a na vypracovávání odpovědí patřících do dlouhodobé paměti pro jakoukoli možnou situaci typu „co když“: co když člověku dojde plyn, co když mu selže výbava, co když se tým rozdělí, co když se opomenula dekompresní zastávka, co když dojde ke ztrátě viditelnosti atd. Ve vztahu na uvědomění si aktuální situace budou klíčové odpovědi a následné doporučené akce ke všem těmto možným stavům výsledkem dobře definovaného a organizovaného mentálního modelu založeného na zkušenostech, které si potápěčská komunita vyvinula postupem času. Mistrovské dílo Shecka Exleyho „[Basic Cave Diving: A Blueprint for Survival](#)“ (1979) (Základy jeskynního potápění: Plán pro přežití) je dokonalou ilustrací takového modelu: rozvíjení znalostí, budoucí reakce a školení na základě minulých lidských chyb a analýz nehod.

Přidanou hodnotou vývoje takového modelu dlouhodobé paměti je zabránit, aby se potápěči cítili zahlceni vnímáním a přetížení informacemi, které by mohly krátkodobě negativně ovlivnit jejich rozhodovací proces: jedna situace se rovná jedné akci. Nevýhodou však je, že k rozvoji takových automatismů nestačí jednorázový trénink a většina bezpečnostních dovedností vyžaduje opakování, aby se dlouhodobá paměť skutečně rozvinula. Některé agentury posilují tento proces formálním procesem opětovného hodnocení potápěčů, zatímco jiní instruktoři doporučují svým studentům, aby na konci zábavného ponoru věnovali pár minut pravidelnému opakování bezpečnostních dovedností.

Další možností pro získávání zkušeností je jednoduše se potápět opět a znova. Zkušenosti jsou nutným předpokladem pro správné uvědomování si aktuální situace a stanovení správných následujících kroků. Mnoho potápěčů se pyšní značným počtem zaznamenaných ponorů, které absolvovali. Toto číslo však jen stěží odráží skutečnou zkušenost každého jednotlivého potápěče: tisíc ponorů ve stejném nedalekém jezeře neznamena, že by se takový potápěč mohl bezstarostně začít potápět k vrakům v Severním Atlantiku. Zkušenosti se získávají potápěním často a opakovaně v různých prostředích, z nichž každé nabízí řadu nebezpečí a výzev, jako jsou vstupy, výstupy, proudy, teplota, viditelnost, hloubka atd. Čím většími zkušenostmi příslušný potápěč disponuje, tím rychleji a přesněji dokáže v dané situaci reagovat a postupovat.

Ale i opakovaná zkušenost bez pevného a přesného informačního základu může narušit správné pochopení a „čtení“ situace. Ve své slavné *Alegorii jeskyně* popisuje starověký řecký filozof Platón skupinu lidí, kteří žili celý svůj život připoutaní ke stěně jeskyně. Tito lidé sledují stíny předmětů, které se objevují před ohněm za jejich zády a tyto stíny pojmenovávají. Zmíněné stíny jsou realitou těchto vězňů, ale nejsou skutečným obrazem reálného světa – představují pouze zlomek skutečnosti, kterou vnímáme normálně svými smysly. Stejně předměty na slunci představují skutečnou realitu, kterou lze vnímat pouze rozumem. Bez vzdělání mohou i rozsáhlé zkušenosti vést k nesprávnému pochopení reality. Vztáhneme-li to na potápěčovo uvědomování si situace, může vést nesprávné vnímání způsobené nedostatečným vzděláním

k chybným rozhodnutím s možnými neblahými následky.

Správné uvědomování si situace mohou ohrozit dva typy faktorů: základní a kontextové. Základní zkreslení poměrně přesně vystihuje příklad vězňů v Platónově alegorii. Navzdory opakované zkušenosti udržuje nedostatečné vzdělání potápěče ve stavu špatného vnímání a ve strachu zažít cokoli jiného. Potápění s jednou nádrží vzduchu do hloubky šedesáti metrů a s neplánovanou dekompresí je jen jedním příkladem z mnoha. V některých oblastech by se mohlo považovat za „normální“ ponor povolený podle místních předpisů bez správného pochopení a vyhodnocení existujících rizik. A nedostatečné porozumění skutečnému nebezpečí vede k nesprávným představám možného vývoje a tedy k nesprávným rozhodnutím.

Kontextové zkreslení je spíše přechodný stav mysli, kdy individuální faktory, jako jsou stres, duševní pracovní zátěž, únava a složitost problémů převládají a ovlivní časové i prostorové uvědomování si dané situace a vedou nakonec k lidským chybám a nehodám. Přidanou hodnotou týmového potápění (jak je definováno v předchozí epizodě seriálu „Domeček z karet“) je možnost částečně zabránit takovému individuálnímu kontextuálnímu zkreslení následkem nesprávné analýzy – díky staré pravdě „více mozků, více vědomostí“. Proto je nutné vytvořit atmosféru pro sdílené uvědomování si situace v rámci celého týmu. Navíc míra, do jaké mají jednotliví členové týmu stejné povědomí o situaci v souvislosti se sdílenými požadavky je různá. Stejně vzdělání nezaručuje stejné uvědomování si situace u každého jedince, protože každý člověk se vyznačuje odlišným stupněm schopnosti vnímat a chápat svět kolem sebe. Stupeň, jak dalece správně si uvědomuje situaci každý jednotlivý člen týmu rozhoduje o úspěchu nebo neúspěchu celé akce. Pro správné naplánování ponoru je důležité zjistit silné stránky i nedostatky každého člena týmu a podle toho mu přiřadit správnou roli.

Porada a analýza po ponoru je naprosto nezbytná pro rozvoj společného porozumění a vylepšení sdíleného povědomí: každý člen sděluje svou interpretaci reality a vyjadřuje se k tomu, zdali následné rozhodovací procesy mohly být úspěšné nebo ne.

Správné uvědomování si situace je eso, které převyšuje všechny ostatní potápěčské základy „Domečku z karet“. „Esem“ se nazývají letci, kteří dokážou sledovat vše, co se děje v jejich bezprostředním prostředí během vzdušného souboje bojových letadel. Potápění se vyznačuje spíše mírumilovnými cíly, nicméně uvědomování si situace potápěči, jak z pohledu jednotlivce, tak týmu, je zlomovým bodem mezi vizualizací a realistickým pohledem, mezi jednáním a reakcí, mezi přežitím a zraněním nebo nepřežitím. K tomu nezbývá než citovat slova Shecka Exleyho: „Přežití závisí na schopnosti potlačit úzkost a nahradit ji klidným, jasným, rychlým a správným uvažováním“.

O autorce

[Audrey](#) se zabývá průzkumem jeskyní a je instruktorkou technického potápění. Specializuje se hlavně na výuku základů správného potápění s lahvemi po stranách těla a na nácvik jeskynního potápění v Evropě a v Mexiku.

Mezi potápěči je rovněž známá díky svým fotografiím z podvodního světa, na kterých zachycuje technické potápěče ve velkých hloubkách a v jeskyních. Její snímky zveřejňují časopisy jako *Wetnotes*, *Octopus*, *Plongeur International*, *Perfect Diver*, *Times of Malta*, *SDI/TDI*, a také se objevují v publikacích DAN (Divers Alert Network).

Překladatel: [Klement Hartinger](#)